

I. O istorie a închisorilor

1. De la începuturi până în secolul al XVIII-lea

Conform percepției comune, închisoarea pare neschimbată de la facerea ei și pare să se fi născut o dată cu apariția oamenilor.

Din Vechiul Testament cunoaștem faptul că Iosif a stat la închisoare, ieșind doar grație faptului că a descifrat visele faraonului. În lucrarea *Legile*, Platon a vorbit și el, înainte cu patru secole de era noastră, despre închisoare. Romanii sunt cunoscuți pentru Tullianum, locul în care erau ținuți la parter gladiatorii și condamnații la moarte, iar la etaj cei ce urmau a fi exilați ori altfel pedeșiți. Astfel, se pare că nici o societate nu poate rezista tentației de a priva de libertate o parte a membrilor săi.

Se certifică istoric existența pușcăriilor ca locuri de pedeapsă în care au fost aruncați cei care încălcau legile și atentau la ordinea socială. Frica de sancțiune a stat la baza societăților, iar închisoarea a fost ultima dintr-un șir de instituții menite a proteja statul și pe guvernanții săi.

Închisorile nu au fost la fel de-a lungul timpului, iar variațiile au fost atât de mari încât între cele feudale și cele din epoca modernă par a nu exista în comun decât numele și funcția strictă de închidere a individului. Acest lucru se datorează modului diferit de înțelegere a pedepsei și a dreptății. Vreme de sute de ani, pedeapsa cu închisoarea nu a fost prevăzută de lege, ea aplicându-se în funcție de dispozițiile autorităților locale sau statale.

În Antichitate și în Evul Mediu timpuriu, pușcăria era locul în care indivizii erau ținuți până la executarea sentinței. Detenția era scurtă, până când avea loc judecata.¹

Despre existența unui cod juridic pe teritoriul actual al României în perioada dinaintea secolului I e.n. nu există nici o informație. Despre funcționarea justiției în provincia romană Dacia Felix ne putem face o idee, în sensul în care aplicarea dreptului roman s-a extins și la acest teritoriu, la fel cum s-a extins și asupra tuturor provinciilor cucerite: guvernatorul provinciei era cel care îi judeca pe cetățenii romani, iar condamnarea la moarte o pronunța doar împăratul. Se pare că amfiteatrul de la Sarmisegetuza avea și rol de tribunal, prezidat de guvernator.² Cucerirea romană a adus cu sine primele închisori, care erau, în fapt, locuri de executare a muncii silite: cariere de piatră, de aur, saline, mine. Exploatarea unor astfel de cariere se făcea cu persoane condamnate, dar este cert că acestea lucrau împreună cu persoane libere – sub supravegherea unor specialiști romani, care au adus cu ei tehnici perfecționate de lucru.

¹ Bruno Ștefan – Mediul penitenciar românesc. Cultură și civilizație carcerală, Ed. Institutul European, Iași, 2006, pag. 209

² Petru Maior – Istorie pentru începutul românilor în Dacia, Ed. Albatros, București, 1970, pag. 94

De la retragerea aureliană până la formarea statelor feudale românești, informațiile despre sistemele de pedeapsă lipsesc. Unii autori tind să creadă că influența romană, ulterior cea bizantină, ar fi fost puternică în sistemul penal regional, care, prin îmbinarea obiceiurilor autohtone și ale popoarelor migratoare, a dus la apariția Jus Valachicum ori Legea Românească.³

"Judecătorii judecau după <<obiceiurile pământului>>, păstrate din generație în generație, pedepsele fiind la <<buna chibzuință>> a lor. Judecata se făcea fără multe formalități. Se asculta <<pâra>> ridicată contra acuzatului, iar dacă el nu avea nimic de spus pentru dezvinovățirea lui, i se pronunța pedeapsa, care se executa fără întârziere."⁴ Judecata realizată de boieri era, adesea, arbitrară, iar, pentru uniformizarea sistemului penal, primii domni au cerut ajutorul împăraților vecini. Dimitrie Cantemir povestește în Descrierea Moldovei că Alexandru cel Bun a primit în prima jumătate a secolului al XV-lea de la "Împărații Țarigradului, împreună cu Coroana Crăiască, legile grecești zise Vasilicale[...] Și din cărțile acestea prea largi au scos numai ceea ce este acum Legea Moldovei."⁵

Doar domnitorul avea dreptul să judece infracțiunile grave, fiind asistat de boierii din Sfatul sau Divanul Domnesc. Acesta se întrunea, de regulă, săptămânal. În cazul în care domnii se aflau în deplasare, în alte localități sau țări, judecata se amâna până la sosirea lor. În timpul războaielor, arestații erau deseori trimiși să lupte. Pedepsele aplicate de domn erau foarte aspre, pedeapsa cu moartea înlocuind orice altă formă de sancțiune grea. Detenția era premergătoare morții, persoanele aruncate în închisoare scăpând greu cu viață. În cazul în care nu erau omorâți, erau închiși în beciuri, de unde rar mai puteau vedea lumina zilei.

Domnitorii încredințau frecvent dreptul de a judeca faptele mărunte boierilor sau înalților ierarhi și egumeni din cadrul mănăstirilor. Ștefan cel Mare a acordat mănăstirii Probota în 1472 dreptul de a-i judeca pe săteni, cu excepția crimelor și răpirilor de fete. Și Petru Vodă, în 1448, a acordat altor mănăstiri jurisdicție ecumenică. Având în vedere că spre Divan veneau puține plângeri din zonele administrate juridic de preoți, s-a considerat judecata monahală una eficientă, astfel că domnii au acordat tot mai multor mănăstiri dreptul de judecată.

Credința religioasă a influențat foarte mult sistemul juridic medieval. De exemplu, duminica era o zi fericită pentru cei întemnițați pentru că primeau ajutoare (hrană și îmbrăcăminte) de la credincioșii ce veneau la slujbe.

În Țara Românească, cele mai dure sisteme de detenție au fost mănăstirile. Vlad Țepeș a zidit la 1457 mănăstirea Snagov ca loc principal de surghiun al boierilor care i se opuneau. "Sub cuvânt că ei trebuiau să facă rugăciuni spre a se pocăi și a li se ierta greșelile, erau duși într-o cameră ca să se închine la icoana Maicii Domnului. N-apucau bine să-și sfârșească rugăciunea și pardoseala le fugea de sub picioare, căzând într-o groapă adâncă și

³Radu Ciuceanu – Regimul penitenciar din România. 1940-1962, Ed. Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001, pag. 9

⁴Grigore I. Dianu – Istoria închisorilor din România. Studiu comparativ. Legi și obiceiuri, Tipografia Curții Regale, București, 1901, pag. 2

⁵Dimitrie Cantemir – Descrierea Moldovei, Ed. Albatros, București, 1974, pag. 76

plină de cuțite tăioase, unde mureau zbătându-se în chinurile cele mai îngrozitoare. Aici și-au găsit moartea mulți boieri ai țării."⁶ Tot această mănăstire avea o cameră de tortură dotată cu sofisticate mecanisme de schingiuire. Aceste camere au fost desființate abia la jumătatea secolului al XIX-lea. Trebuie precizat că mănăstirile cu "regim special" s-au înmulțit în secolele XVI-XVII în ambele țări românești.

Închisori funcționau și în beciurile boierești, iar temnițele și ocele erau cele mai importante locuri de detenție. Nu erau populate doar de bărbați, ci și de femei, cele mai multe fiind neveste de boieri ori femei de moravuri ușoare.

Până la jumătatea secolului al XVII-lea, regimurile de pedeapsă au variat de la o temniță la alta, în funcție de predispozițiile boierilor ori călugărilor care le administrau. În unele mănăstiri existau coduri de legi bizantine, traduse în slavonă.

Până în 1646 în Moldova și 1652 în Muntenia, date la care au apărut pravilele lui Vasile Lupu și Matei Basarab, nu a existat o legislație a pedepselor, închisorile funcționând independent de orice sistem juridic, acestea fiind lăsate, de fapt, la discreția autorităților care le gestionau.

Pravilele lui Matei Basarab și Vasile Lupu reprezintă colecții de texte din canoanele împărătești și constituie primele legislații penale românești. Dintre principalele pedepse prevăzute⁷, menționez:

- scoaterea ochilor pentru cel care gonește un păzitor de vite și pentru cel ce fură a treia oară;
- tăierea mâinilor pentru cel care taie via ori pomii vecinilor, care pune fol la un grajd sau magazie, care dărâmă casa sau grajdul altora, pentru paricid(care este apoi ucis);
- însemnarea la nas a celui care fură a doua oară lucruri de mică valoare, a hoțului din biserică, a mamei care își prostituează fiica;
- arderea de viu a celui care pune foc la o casă, a slugii care fură femeia sau fiica stăpânilor;
- arderea cadavrelor falsificatorilor de monezi și a sodomiștilor;
- plimbarea goi și bătaia în public a bigamilor, a hoților la prima greșeală, a săracilor care seduc fecioare, a bărbaților care își prostituează soția;
- spânzurătoarea pentru cel care a comis mai multe tâlhării, a slugii care a furat de la stăpân a doua oară, a ucigașilor, a seducătorilor la a treia înfăptuire, a incestuoșilor;
- tăierea capului pentru cei ce pretind taxe ilegale, falsificatori de monedă, atentatori la viața înalților dregători;
- munca în mine pentru boierul recidivist în tâlhărie;

⁶ Grigore I. Dianu – op. cit., pag. 17

⁷ Ioan C. Filitti – Vechiul drept românesc, în Revista de Drept Penal și Știință Penitenciară, București, 1934

- pierderea zestrei pentru soția adulteră;
- dezmoștenirea copiilor pentru cei care se împreunează cu animalele;
- tăierea organului sexual pentru raporturi sexuale cu animale;
- moartea prin sabie pentru robul ce are raporturi cu stăpâna lui, incest, vrăjitorie, otrăviri ori răzvrătirea poporului contra domnului;
- tragerea în țepă, practică și de turci, ruși, unguri, bulgari s-a constat și la Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Ioan Vodă cel Cumplit, Radu Mihnea, Leon Tomșa, până la începutul secolului al XIX-lea;
- compoziția (înțelegerea între părți) se practica doar pentru infracțiunile private, ce nu afectau comunitatea ori autoritatea domnească. S-a aplicat până în secolul al XIX-lea la fiecare judecată, fiind însoțită de amenzi.

Așadar, existau pedepse diferite pentru aceeași vină, iar recidiva se sancționa aspru.

Închisorile aveau rolul de a constrânge la îndeplinirea unei obligații și de a smulge mărturiile celor care urmau a fi judecați. Odată cu apariția pravilelor, Țările Românești au intrat în cel mai represiv sistem juridic avut vreodată, numai pe parcursul domniei lui Vasile Lupu fiind executați 40 000 de condamnați, număr la care se adaugă alte mii de persoane trimise să lupte în diverse bătălii și alte mii executate fără judecată.⁸ Timp de mai bine de un secol și jumătate de la apariția pravilelor, închisorile au îndeplinit mai ales funcția de executare a supliciilor.

Ardealul, aflat sub jurisdicție maghiară, a cunoscut o dezvoltare mai rapidă a închisorilor, cetățile fiind construite de la început cu locuri speciale de detenție, la fel și tribunalele, parlamentele și dietele locale. În secolele XVI-XVII s-au construit închisori în toate cele opt scaune secuiești (corespunzătoare județelor Mureș, Harghita, Covasna de azi) și în mai toate orașele maghiare. Detenția era de scurtă durată (de regulă, sub o lună) și era însoțită adeseori de amenzi. Hrana era asigurată de rude și cunoscuți, cei închiși fiind vizitați fără aprobări speciale, singura limitare fiind cea a cantităților de băutură adusă: nu mai mult de un litru de vin și un sfert de litru de rom sau palincă pe zi. Cel mai dur regim de detenție era în cetățile marilor orașe, unde arestații erau ținuți în lanțuri și cătușe la mâini și la picioare. Ei erau permanent vizitați de preoți, care se ocupau și de educația lor. Dietele și Parlamentele locale au elaborat din vreme regulamente ale închisorilor, iar orice detenție avea la bază un ordin scris sau o hotărâre administrativă.

Urme ale locurilor de detenție mai pot fi văzute și azi în cetățile Sighișoarei sau Alba-Iuliei, iar închisorile de la Gherla și Aiud sunt cele mai vechi așezăminte de detenție de pe teritoriul țării noastre, având o vechime de 3-5 secole.⁹

⁸ Ștefan Berechet – Judecata la Români, apud Octav Gorescu – Văcăreștii Mânăstire. Văcăreștii Penitenciar, București, 1930

⁹ Ștefan Bruno – op. cit., pag. 214

Secolul al XVIII-lea a marcat trecerea la pedeapsa cu închisoarea. Pușcăria și-a păstrat în tot acest timp și rolul de loc al supliciilor și de așteptare a unui verdict cu efecte corporale (bătăi, torturi, omoruri), dar, în același timp, detenția a devenit pedeapsă prin ea însăși. Durata încarcerării a crescut, pedeapsa cu închisoarea devenind una din pedepsele blânde de care beneficiau doar puțini condamnați. Corpul a continuat să fie principala țintă a represiunii penale, fiind expus pe străzile și ulițele orașelor și satelor, mutilat, dezmembrat, amputat, spânzurat, purtând la gât tăblița cu faptele comise. Din scopul de a face dreptate, supliciul a devenit o rutină, făcut cu sânge rece, fără remușcări.¹⁰ Spre exemplu, Grigore I. Dianu relatează că Alexandru Constantin Mavrocordat a decis în Moldova ca ucigașii să fie executați în văzul tuturor, în locurile unde au ucis.

Execuția pedepsei a reprezentat partea publică a procesului penal, iar suferința fizică atașată și durerea expusă a corpului au fost principalele ei elemente constitutive. Meseria de călău a căpătat specializări tot mai rafinate, fiind necesare instrumente de tortură tot mai laborioase.

Într-un secol în care durata medie a unei domnii era de 2-3 ani, iar aceasta se cumpăra de la marii dregători turci cu sume importante de bani, la acest fapt adăugându-se creșterea continuă a haraciului și a celorlalte dări către Înalta Poartă, dorința de recuperare rapidă a banilor a creat nemulțumiri atât în rândul boierilor, cât și al oamenilor simpli, nemulțumiri ce s-au concretizat în numeroase acte de revoltă. Ca urmare, a apărut haiducia, fenomen pentru a cărui stopare s-au creat noi mecanisme de represiune.

2. Reformarea sistemelor punitive feudale

Unul dintre cei mai importanți reformatori ai sistemului penal românesc a fost Nicolae Mavrocordat. Acesta a dat un nou sens pedepselor și închisorii; a interzis dreptul preoților și călugărilor de a judeca, dar a dat închisorii monahale un nou sens, modern chiar și pentru vremurile noastre: "să cerce a alina durerea, pre goi să-i îmbrace, flămânzii să-i sature, bolnavii să-i caute, pe cei din temniță să-i cerceteze cu milă."¹¹

În 1716, Nicolae Mavrocordat a început să zidească mănăstirea Văcărești. Aceasta a fost una din cele mai moderne mănăstiri-penitenciar din Europa, deținuții fiind scoși la slujbe zilnic și tratați în același fel ca și infirmii și cerșetorii. A devenit treptat, datorită daniilor numeroșilor bucureșteni, o mănăstire bogată, iar, după moartea ctitorului ei, s-a transformat în principalul loc de strângere a rentei pe care toate așezămintele monahale o trimiteau la muntele Athos. Alexandru Ioan Cuza a fost cel care a readus-o la scopul inițial. Legenda spune că Domnul Cuza, deghizat în călător, a cerut găzduire la mănăstire – cunoscută ca fiind foarte bogată, unde călugării adunau averi speculând naivitatea credincioșilor. Nefiind primit, el s-a întors cu armata care păzea hoții și a atacat mănăstirea, scoțând călugării afară și

¹⁰ Nicolae Muste – Cronica apud Ioan Chiș - Istoria penitenciarelor din România, în Revista de Știință Penitenciară, nr. 2(25)/1996, pag. 31

¹¹ Radu Popescu – Istoriile domnilor Țării Românești, în Cronicari munteni, Ed. Albatros, București, 1973, pag. 175.

punând hoți în locul lor, însoțind această schimbare cu cuvintele <hoți scot de-aici tot hoți introduc>.¹²

Nepotul lui Nicolae Mavrocordat, domnul Țării Românești Alexandru Mavrocordat, a reluat pedeapsa cu mănăstirea, a decis ca femeile să fie închise separat de bărbați și a luat hotărârea ca nimeni să nu stea mai mult de 4 zile în arest fără să fie judecat.

Până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, închisorile erau întreținute fie de arestați (care își plăteau costurile detenției), fie de oamenii milostivi, care le aduceau bani, alimente și îmbrăcăminte. În cutia milei din biserici se strângeau donații care erau împărțite în ponderi dinainte stabilite, către deținuți, cerșetori și bolnavi.

Spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, Mihai Șuțu (domn al Țării Românești) a decis ca arestații să poată fi eliberați pe garanție, cu condiția ca ei să fie trimiși mai întâi la spățarie pentru a fi verificați în ceea ce privește gradul de pericol public pe care-l prezintă.

În zona Ardealului, împărații Iosif al II-lea și Maria Tereza au ordonat construirea unor închisori moderne în toate orașele mari, iar acestea s-au aflat sub administrarea directă a Cancelariei imperiale din Austria. Țările Românești au menținut o vreme îndelungată un control monahal al închisorilor, iar alinierea acestora la moda occidentală a avut loc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.¹³

Organizarea centralizată a ocnelor și temnițelor începe odată cu Regulamentele organice din 1831 în Muntenia și 1832 în Moldova. Acestea primesc un statut de funcționare și sunt puse sub administrarea Vornicului temnițelor. Dispar pedeapsa cu moartea, tăierea mâinilor, slujirea feței (tăierea nasului ori a urechilor), supunerea la cazne sau confiscarea averilor. Totodată, hrana, îmbrăcăminte și celelalte nevoi de întreținere intră în cheltuielile statului, care alocă 22 de parale pentru custodia fiecărui deținut. Prima mănăstire amenajată după noile reorganizări a fost mănăstirea Arnota, aflată în Vrancea.

Regulamentele organice mai aduc o noutate pe lângă regulamentul de funcționare și anume instituie cazierul arestaților, închisorile fiind obligate să păstreze un registru, o "condică numerotată, scriptuită și jnurută spre a se scrie în aceea tâlharii osândiți spre pedeapsa ocnelor cu numele, porecla, fizionomia lor, fie și satul și ținutul de unde vor fi șezători acei vinovați și ziua și luna în care s-au primit la ocnă".¹⁴

Generalul Pavel Kisseleff a propus, de asemenea, zidirea tuturor închisorilor din piatră, amenajarea terenurilor de plimbare, menținerea curățeniei în celule "astfel încât sănătatea celor închiși să nu se vatăme nicicum" (art. 360 din Regulamentul organic). De asemenea, apare o specializare a închisorilor: Telega pentru închisoarea pe viață, Ocnile Mari pentru condamnați la 5-15 ani, Giurgiu și Brăila pentru pedepse 1-5 ani, Snagov pentru 5-10

¹² Octav Gorescu – Văcăreștii. Mănăstire și penitenciar, București, 1930

¹³ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 217

¹⁴ Ioan C. Filitti – Penitenciarele române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic, în Revista de Drept Penal și Știință Penitenciară, București, 1936, pag. 14

ani, București, Craiova și temnițele județene pentru pedepse de la 6 zile la 2 ani, iar pentru femei: Schiturile Ostrov și Rătești.

O altă măsură importantă pentru reformarea închisorilor a fost instituirea inspecțiilor, procurorii Curții apelative criminalicești fiind obligați să viziteze lunar temnițele, să se intereseze despre soarta fiecărui arestat și să întocmească un raport detaliat despre starea închisorilor.¹⁵

3. Apariția închisorilor moderne

Întemeietorul închisorilor românești moderne este Ferdinand Dodun de Perrières, un francez adus în Moldova în 1855 de către Grigore Ghica Vodă. El a fost numit inspector general al închisorilor, funcție ce a deținut-o până în 1876. Acesta este ctitorul celor mai multe penitenciare existente până azi, elaborând cele mai importante legi și regulamente penitenciare. Reforma inițiată în Moldova a fost extinsă și în Muntenia; acesta a lucrat la elaborarea codului penal sub coordonarea lui Mihail Kogălniceanu și a trecut administrația penitenciarelor în subordinea Ministerului de Interne.

Perrières a construit primele închisori pentru minori, a stabilit ca nimeni să nu fie ținut în închisoare decât pe baza unui mandat sau a unei hotărâri judecătorești, a interzis fumatul, băuturile și jocurile de noroc și a instituit o serie de pedepse pentru deținuții recalcitrați. A organizat ateliere în aproape toate penitenciarele, iar producțiile deținuților erau scoase la vânzare pe piața liberă, ei primind o treime din banii rezultați, iar administrația închisorii restul de două treimi. Învățarea meseriilor era lăsată în seama maiștrilor civili.

Tot în această perioadă, s-au construit noi închisori și s-au reclădit din temelii toate cele vechi. Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, numărul închisorilor centrale a ajuns la 16.

Investiția în apariția penitenciarelor a dus la crearea unui aparat judiciar autonom, iar acest lucru a avut consecințe imediate: de la numărul de arestați de 2 500 la începutul secolului al XIX-lea, la sfârșitul acestuia numărul crescuse la 40 000 de arestați. Încă de la început, spațiul închisorii fusese gândit de către Ferdinand Dodun de Perrières ca fiind principalul aparat de transformat indivizii și societatea. Astfel, au fost reconfigurate raporturile de putere din societate, luându-se principalilor actori politici (domni, boieri, preoți) elementul cel mai important al suveranității lor: dreptul de a pedepsi, sustrăgând în același timp instituția și din mâinile autorităților judiciare.

Sistemul penal medieval ortodox, dominant timp de 500 de ani, a fost înlăturat de unul modern și birocratic. Nașterea penitenciarelor românești s-a făcut pe fondul unei laicizări continue a societății, Bisericii restrângându-i-se tot mai multe atribuții, printre care și cea de îngrijire a arestaților.

Secolul al XIX-lea poate fi considerat unul al birocrăției și laicizării, iar secolul XX a fost unul al naționalismului și socialismului.¹⁶ Unirea de la 1918 a modificat compoziția

¹⁵ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 218-219

¹⁶ Bruno Ștefan – ibidem, pag. 219-221

etnică a persoanelor încarcerate: în Ardeal predominau deținuții maghiari, iar în Vechiul Regat, evreii și țiganii.

Pe de altă parte, legea pentru organizarea penitenciarelor din 1929 a adus câteva îmbunătățiri semnificative, din care pot fi menționate:

- apariția mai multor gradații ale închisorilor;
- accentuarea laturii moralizator-educativă(deținuții urmau cursuri, participau la serbări, slujbe, filme și aveau acces la bibliotecă);
- apariția criteriilor de evaluare a comportamentului astfel încât să se permită reducerea pedepselor și eliberarea condiționată;
- transferul închisorilor din subordinea Ministerului de Interne în cea a Ministerului de Justiție;
- instituirea unui Consiliu superior al penitenciarelor, format din cadre didactice universitare recunoscute, care verificau respectarea legilor, având putere de decizie în angajarea și disponibilizarea tuturor cadrelor.¹⁷

4. Regimul comunist

Din momentul intrării României în cel de-al doilea război mondial și până la dispariția comunismului, închisorile au fost plasate din nou sub autoritatea Ministerului de Interne. Acest lucru a coincis cu sporirea numărului deținuților politici, mai întâi a legionarilor(peste 1 000 numai în octombrie 1944), apoi a celorlalți lideri ai partidelor necomuniste.¹⁸ S-a considerat că 2 000 000 de oameni ar fi trecut prin închisori, aproximativ un cetățean din nouă, conform estimărilor¹⁹, iar alte surse aproximează cifra la 1 131 000 de deținuți politici, din care 500 000 de decedați.²⁰

Direcția Generală a Penitenciarelor a refuzat publicarea după 1989 a documentelor din arhivele proprii, iar acest fapt a făcut ca reconstituirea mecanismelor de funcționare a penitenciarelor comuniste să fie fragmentară.

Totuși, se cunoaște că numai în 1952 au fost arestate 12 000 de persoane, din care: 2 000 de avocați, 400 de medici, 500 de ofițeri, 600 de comercianți, 200 de ziașiști, 500 de ingineri, 850 de învățători, 50 de mari proprietari, 800 de preoți, 3 500 de funcționari.²¹

Pentru cazarea numeroșilor arestați, s-au înființat noi colonii și unități de muncă pentru efective mari care erau, de fapt, niște barăci improvizate, înconjurate de sârmă ghimpată – Canalul Dunăre-Marea Neagră, complexul hidroenergetic de la Bicaz, sistemele

¹⁷ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 222

¹⁸ Bruno Ștefan – ibidem, pag. 222

¹⁹ Victor Frunză – Istoria stalinismului în România, Ed. Humanitas, București, 1990, pag. 395

²⁰ Gheorghe Boldur Lățescu – Gulagul românesc în cifre, în Memoria ca formă de justiție, Sighet, 1994, pag. 18

²¹ Ion Bălan – Regimul concentraționar din România. 1945-1964, Fundația Academia Civică, București, 2000, pag. 126

de irigații din Dobrogea, minele din Oltenia etc., iar închisorile și-au lărgit spațiile de cazare de 4-6 ori, chiar și mai mult.

Arestații nu erau supuși doar unor regimuri severe de teroare și privațiuni, ci și unui proces agresiv de îndoctrinare ideologică. Cel mai cunoscut loc din România a fost închisoarea de la Pitești, unde erau arestați studenții anticomuniști, Eugen Țurcanu fiind una din cele mai sinistre figuri ale terorii practicate de deținuți. Cărțile care au descris mecanismul reeducării au devenit celebre; acestea sunt Arhipelagul Gulag, Primul cerc, Fenomenul Pitești etc.

Faptul că personalul a fost militarizat obligatoriu a scos penitenciarele de sub autoritatea juridică, iar caracterul general politic al sistemului a înlăturat mulți specialiști din afara câmpului concentraționar.²²

Scoaterea la muncă forțată a tuturor deținuților a dus la moartea multor bolnavi și bătrâni, numai la Canal murind între 1949 și 1954 peste 60 000 de arestați.

Datorită presiunilor internaționale, autoritățile comuniste au fost obligate să grațieze toți deținuții politici, activitate ce s-a încheiat în vara anului 1964.

Venirea lui Nicolae Ceaușescu în fruntea statului a adus o serie de schimbări în regimul de detenție al arestaților. Pe fondul existenței unui val de simpatie a Occidentului, dat de opoziția lui față de invadarea Cehoslovaciei de către URSS în august 1968, s-a aprobat un an mai târziu o lege, 23/1969, mai blândă de executare a pedepselor, s-au desființat coloniile de muncă forțată, au fost înlăturați unii din vechii angajați fideli stalinismului, s-au angajat mai mulți oameni cu studii superioare, cei cu studii medii ori fără studii fiind excluși de la conducerea închisorilor. Pe lângă penitenciare, s-au înființat fabrici și întreprinderi care foloseau mâna de lucru a deținuților, unele din produsele rezultate fiind exportate în SUA, Germania, Olanda, îndeosebi mobilier, textile, încălțăminte. Datorită planurilor anuale și cincinale, producția realizată a crescut într-un ritm rapid.

Obligativitatea muncii a transformat instituția penitenciară într-o instituție rentabilă a statului, cheltuielile cu întreținerea deținuților fiind mai mici decât veniturile realizate de aceștia.

Populația încarcerată a cunoscut variații uriașe: de la 59 558 de deținuți în 1987 la 14 547 în anul imediat următor. Acest lucru s-a datorat decretelor de amnistie și grațiere, dar și condițiilor generale de viață din societate.

Regimul lui Ceaușescu nu a investit deloc în închisori, ba chiar a desființat multe din ele. Ca urmare a hotărârii de a nu depăși numărul de 15 000 de deținuți anual s-a luat decizia de desființare a peste 70% din penitenciare (Decretul nr. 225/1977), astfel rămânând în funcțiune doar 16 închisori. În cazul în care această hotărâre ar fi fost însoțită de o liberalizare a codului penal și de dezvoltarea unor sisteme alternative de detenție, Nicolae

²² Bruno Ștefan – op. cit., pag. 224

Ceaușescu ar fi fost transformat într-unul din cei mai radicali reformatori penali din lume. În absența acestor măsuri, populația încarcerată a crescut de la an la an.

După 1982 închisorile au încetat să mai fie rentabile, scăzând atât producția la export, cât mai ales producția globală. Modernizările minimale impuse de regulamentele internaționale – ex. WC-uri și instalații sanitare în toate camerele de detenție, cabinete medicale în toate închisorile, hrana la anumite standarde etc. – au necesitat sume foarte mari, cu mult peste cele obținute din munca celor închiși.²³

5. Epoca postcomunistă

Venită la putere pe fondul unei revolte fără precedent, noua conducere a țării a luat în ianuarie 1990 decizia grațierii unor categorii de deținuți, stârnind nemulțumirea agresivă a celorlalți încarcerati, ce s-au considerat deținuți politici. Stingerea grevei a durat mai bine de o săptămână.

Tulburările din sistemul penitenciar au dus la schimbări majore de personal. Numeroase cadre au fost înlăturate, iar altele au revenit. Mulți securiști și secretari de partid, compromiși în diverse instituții, și-au găsit refugiul în spațiul penitenciar, devenind directori de pușcării și cadre de conducere în administrația centrală. Tergiversarea deciziei de transferare de la Ministerul de Interne la cel de Justiție a menținut închisorile într-un „vid de putere”. Numeroasele vile construite în România în primii ani ai noii puteri aparțin cadrelor penitenciare, iar acestea au fost ridicate cu munca deținuților și cu materialele de construcție ale statului. În urma sesizărilor numeroase apărute în presă, doar 42 de persoane au fost scoase din serviciu pentru abateri disciplinare, însă nu și condamnate; restul au fost promovate pentru merite deosebite și pentru gradul de risc în care își desfășoară activitatea.

Codul penal s-a înăsprit, prevăzându-se acordarea unor pedepse tot mai lungi pentru diverse infracțiuni(și astfel s-a putut constata absența altor mijloace de sancțiune neprivative de libertate). Ca și consecință, s-a declanșat un fenomen de suprapopulare a penitenciarelor. Menținerea în vreme îndelungată a Legii 23/1969 a făcut inutil orice demers inițiat de unii angajați, cenzura rămânând mai departe legalizată, la fel ca și trimiterea la carceră fără avizul medicului, transferarea de la o închisoare la alta, interzicerea unor practici religioase, nesepararea minorilor de adulți, etc.

În urma aderării României la Consiliul European, au apărut primele inspecții ale forurilor naționale, lucru ce a obligat statul să ia o serie de măsuri de umanizare a pușcărilor.

Măsurile de reformare începute în 1996, înaintea alegerilor și imediat după acestea, au fost încetinite de numeroasele aranjamente făcute între diverși indivizi aflați la conducerea închisorilor. Un proces de compromitere a șefilor administrației centrale s-a produs permanent, indiferent de orientarea lor politică după planuri parcă dinainte stabilite.

Dacă justiția comunistă a fost etichetată ca fiind una roșie, justiția postcomunistă a fost una de o roșeață mai diminuată, cu nuanțe albastre la suprafață pentru a păcăli

²³ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 225 - 226

Occidentul. Cu toate că declarativ sunt sprijinite contactele deținuților cu familia, se instituie tot felul de frâne în calea lor, cu argumentul prevenirii evadărilor sau al spațiilor neadecvate de vizită.²⁴

²⁴ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 227 - 228

II. Elemente constitutive ale civilizației penitenciare

Indiferent că vorbim de sistemul penitenciar ori de calitatea vieții de detenție, ne referim la ansamblul elementelor de natură fizică, socială, economică, culturală, politică, de sănătate, etc. în care trăiesc și lucrează cadrele și deținuții, la conținutul și natura activităților pe care le desfășoară, la serviciile la care au acces, la modul de viață, dar și la stările subiective de satisfacție/insatisfacție, fericire/nefericire etc. Aceste elemente sunt: populația, penitenciarele și serviciile.

1. Populația

1.1. Numărul de deținuți și rata încarcerării

La jumătatea anului 2005 erau privați de libertate în închisorile românești 38 805 indivizi. De-a lungul anilor postdecembriști, populația penitenciară a variat între 38 805 și 52 047 de persoane. Rata de încarcerare de peste 200 de deținuți la 100.000 de locuitori plasează România în grupul țărilor celor mai severe sisteme juridice, grup condus de Rusia și de Ucraina. În comparație cu acest sistem sever de sancționare, țări care au o rată de încarcerare chiar de 3-6 ori mai scăzută decât țara noastră sunt Țările Nordice, Cipru, Slovenia, Croația, Danemarca, Irlanda, Malta și Elveția.²⁵

Conform informațiilor de pe site-ul Administrației Naționale a Penitenciarelor, la data de 31 martie 2015 în unitățile din sistem erau închise 29.894 persoane (28.369 bărbați și 1.525 femei). Din acestea, 29.203 (27.721 bărbați și 1.482 femei) se găseau în penitenciare, 507 (476 bărbați și 31 femei) se găseau în centre de detenție, iar 184 (172 băieți și 12 fete) se găseau în centre educative. Din totalul efectivului, 0,01% au săvârșit infracțiuni contra statului, 32,92% infracțiuni contra persoanei, 47,19% infracțiuni contra patrimoniului, 0,03% infracțiuni contra avutului public, 0,43% infracțiuni contra autorității, 2,66% infracțiuni care aduc atingere unor activități de interes public sau altor activități reglementate de lege, 0,25% infracțiuni de fals, 0,02% infracțiuni la regimul stabilit pentru anumite activități economice, 1,30% infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială și 15,19% infracțiuni prevăzute prin legi speciale.²⁶

În 2006 se considera că un motiv pentru scăderea numărului de deținuți din ultimii ani se datorează în cea mai mare parte presiunilor organizațiilor europene și neguvernamentale și aproape deloc scăderii actelor infracționale sau clemenței justiției și autorităților statului. Rata ridicată de încarcerare se datorează absenței sistemelor alternative de pedeapsă.²⁷

²⁵ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 123

²⁶ NOTĂ privind situația pe luna martie 2015 a dinamicii și structurii efectivilor de persoane private de libertate – de pe <http://anp.gov.ro/dinamica-efectivilor>

²⁷ Bruno Ștefan – ibidem, pag. 124

1.2. Repartiția pe sexe și infraționalitatea feminină

La sfârșitul lunii martie 2015, erau închise 1.525 de femei, reprezentând 5,10% din totalul persoanelor aflate în Administrația Națională a Penitenciarelor.²⁸ În urmă cu 10 ani, acest procent era de 4,47.

Problema criminalității feminine a început să-i preocupe în mod deosebit pe specialiștii în penologie pentru că femeile au la data încarcerării, cel puțin un copil minor dependent de ele, iar creșterea copiilor departe de mamele lor ori în mediul închisorilor creează traume suplimentare. Conform statisticii, cele mai numeroase infracțiuni săvârșite de femei au fost îndreptate împotriva unor persoane apropiate (soț, concubin, copil, frați, părinți, socri), fiind considerate crime pasionale, fără nici un pericol la adresa societății.

Deoarece studiile au constatat la femeile arestate cel mai scăzut grad de periculozitate instituțională, tratamentul aplicat lor tindă să devină mai relaxant și permisiv. De la regimul bazat pe o pază severă, pe inactivitate ori muncă necalificată, s-a trecut tot mai mult pe programe de educație ce ating teme precum: planificarea familială, contracepție, violență domestică, traiul în comun și divorțul, planificarea unui viitor pozitiv, pregătirea profesională pentru munci atractive, menținerea sănătății, întărirea încrederii în sine, etc.

În urmă cu 10 ani, specialiștii estimau că rata femeilor încarcerate va depăși 10% în anul 2010, în Europa de Vest și că infracțiunile de furt și tâlhărie îndreptate împotriva persoanelor străine vor crește, scăzând astfel ponderea crimelor pasionale. Predicțiile privitoare la delincvența feminină din România preconizau un număr de 2.000 de femei arestate (aproximativ 7 – 8% din totalul persoanelor închise).²⁹

1.3. Rata minorilor arestați

Față de anii 1991 și 1992, când se aflau în detenție peste 5.500 de minori, scăderea la 850 în 2005 este semnificativă, deși față de țările vest-europene, procentul minorilor arestați este încă ridicat: 2% față de 0.5%. Această scădere nu se datorează doar diminuării numărului de infracțiuni comise de minori, ci, în primul rând schimbării legislației în domeniu prin impunerea preeminenței măsurilor educative asupra pedepsei închisorii și prin aplicarea măsurilor alternative la detenție.³⁰

La data de 31 martie 2015, în unitățile din sistemul Administrației Naționale a Penitenciarelor se găseau 317 (300 băieți și 17 fete) minori, arestați pentru următoarele infracțiuni: 38 omor (7 Cod penal vechi + 31 Cod penal nou), 19 viol (2 Cod penal vechi + 17 Cod penal nou), 102 furt (10 Cod penal vechi + 92 Cod penal nou), 141 tâlhărie (13 Cod penal vechi + 128 Cod penal nou) și alte infracțiuni 17 (1 Cod penal vechi, 15 Cod penal nou și 1 lege specială).

²⁸ NOTĂ privind situația pe luna martie 2015 a dinamicii și structurii efectivelor de persoane private de libertate – de pe <http://anp.gov.ro/dinamica-efectivelor>

²⁹ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 125 - 126

³⁰ Bruno Ștefan – ibidem, pag. 126

Pentru 228 din aceștia, hotărârile sunt definitive, 15 sunt condamnați prin hotărârea primei instanțe, iar 74 sunt arestați preventiv. Din cei 228 minori condamnați definitiv, 112 sunt sancționați cu măsura internării într-un centru educativ și 116 sunt sancționați cu măsura internării într-un centru de detenție, iar cei 15 ale căror hotărâri sunt pronunțate în primă instanță 4 sunt sancționați cu măsura internării într-un centru educativ și 11 sunt sancționați cu măsura internării într-un centru de detenție.³¹

Se impune observația faptului că dacă centrele de reeducare au cunoscut în anii de dinainte de 2006 o îmbunătățire vizibilă a condițiilor de cazare și școlarizare și au introdus programe de recuperare, penitenciarele unde sunt închiși peste 75% din minori sunt într-o stare de degradare avansată. Un exemplu în acest sens erau celulele adolescenților arestați preventiv de la închisoarea bucureșteană Rahova, unde nu sunt uși la grupul sanitar, geamurile sunt sparte și tâmplăria distrusă, iar saltelele sunt putrezite.

În familiile minorilor delincvenți se constată frecvent stiluri educative contradictorii, lipsa de afecțiune a mamei ori, din contră, afecțiunea exagerată, lipsa de autoritate a tatălui ori o autoritate excesivă, lipsa de supraveghere, folosirea inadecvată a mijloacelor disciplinare, relațiile conflictuale dintre părinți sau dintre părinți și copii, alcoolismul sau bolile psihice și, în general, o dezangajare a părinților, familia părăsindu-și atributele sale fundamentale.

Având în vedere cele de mai sus, la care se adaugă refuzul minorilor de a înțelege rolul educativ al școlii se înțelege de ce, în ultimii ani, tot mai mulți adolescenți sunt predispuși la săvârșirea de infracțiuni. Minorul aflat în derivă este influențat de alți tineri, se afiliază unui anturaj, sperând să găsească în acesta un mediu în care să se simtă în siguranță și în care să simtă că poate deține controlul. Astfel acesta capătă trăsături specifice: instabilitate, agresivitate, violență, neîncredere și impulsivitate.

Încă din anii 1930 s-a demonstrat(de către soții Sheldon și Eleanor Glueck), prin compararea a două eșantioane de 500 de minori, unul de delincvenți, altul de nedelincvenți că probabilitatea de a obține cele mai mari scoruri de delincvență o au minorii proveniți din familiile lipsite de coeziune, cei lipsiți de afecțiune și de supravegherea mamei.³²

Desigur, în penitenciare pot fi întâlniți copii ce provin din familii bine structurate, care au avut probleme școlare și nici nu s-au asociați în grupuri infracționale, ci au furat – poate pentru prima oară în viața lor – din dorința de aventură, iar alții îndemnați de sărăcie și mizerie încercând să-și ajute familia.

Adevărul este că majoritatea tinerilor arestați au ales calea infracțională pentru că valorile cele mai importante ale unei societăți(familia, munca, școala) nu mai par actuale, aceștia punând mare preț pe obținerea rapidă a avantajelor materiale.

³¹ NOTĂ privind situația pe luna martie 2015 a dinamicii și structurii efectivelor de persoane private de libertate – de pe <http://anp.gov.ro/dinamica-efectivelor>

³² Shelnod și Eleanor Glueck – *Delinquants en Herbe*, Éditions Insomniaque, Lyon, 1956

Înțelegerea cauzelor delincvențelor juvenile presupune un tratament special al minorilor arestați pentru că rolul unui centru educativ este și acela de a face posibilă recuperarea tinerilor.³³

1.4. Statutul juridic al deținuților

Conform analizelor profesorului de criminologie de la universitățile din Sevilla și Lausanne, Marcelo F. Aebi, situația juridică a persoanelor aflate în detenție este un indicator important în evaluarea gradului de civilizație al unui stat. La jumătatea anului 2004, Administrația Națională a Penitenciarelor raporta că România are aproximativ 3000 de arestați preventiv și tot atâția condamnați în primă instanță.³⁴

Din punct de vedere al situației juridice, la sfârșitul lunii martie a acestui an, 1.630 de persoane erau arestate preventiv, 790 erau condamnate prin hotărârea primei instanțe și 27.474 erau condamnate definitiv. Din cei 27.474 condamnați definitiv, 0,01% au săvârșit infracțiuni contra statului, 33,08% infracțiuni contra persoanei, 47,06% infracțiuni contra patrimoniului, 0,02% infracțiuni contra avutului public, 0,34% infracțiuni contra autorității, 2,51% infracțiuni care aduc atingere unor activități de interes public sau altor activități reglementate de lege, 0,27% infracțiuni de fals, 0,02% infracțiuni la regimul stabilit pentru anumite activități economice, 1,40% infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială și 15,29% infracțiuni prevăzute prin legi speciale.³⁵

În legătură cu arestații preventiv, un aspect important îl constituie condițiile primitive de detenție pe care sunt obligați să le suporte. Se consideră că această realitate aparține unei viziuni de origine totalitară, care consideră că orice persoană care se confruntă cu o acuzație penală este evident vinovată și trebuie privată de libertate până când faptele sunt dovedite, pentru a nu avea posibilitatea de a scăpa de vigilența justiției. Temeiul pentru care persoanele care au probleme penale sunt arestate preventiv nu e legat de gradul de pericol al acestora ci de prezumția de nevinovăție, existând deja părerea clar conturată că cei arestați de poliție sunt vinovați, iar judecarea lor în libertate le-ar favoriza găsirea probelor de vinovăție, zădărniciind astfel munca polițiștilor. Această perspectivă trădează o lipsă de respect față de valorile civilizației și implicit, față de drepturile fundamentale ale omului.

1.5. Repartiția deținuților după infracțiuni

În urmă cu 10 ani, statistice penale continentale prezentau România ca fiind țara cu cei mai mulți hoți aflați după gratii, așa cum Franța apărea ca țara cu cei mai mulți violatori condamnați (23%). Odată cu deschiderea granițelor, organele de poliție ale statelor occidentale s-au confruntat cu un val de hoți de origine română, întărind ideea unui popor pus pe furat.

³³ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 131 - 132

³⁴ Bruno Ștefan – ibidem, pag. 133, apud Marcelo F. Aebi, Space I – Statistique penale annuelle du Conseil de l'Europe, 2003

³⁵ NOTĂ privind situația pe luna martie 2015 a dinamicii și structurii efectivelor de persoane private de libertate – de pe <http://anp.gov.ro/dinamica-efectivelor>

Dacă ne raportăm la infracțiunile contra patrimoniului, în particular la cea de furt, constatăm că în țările dezvoltate predomină furturile din spațiile publice (magazine de exemplu), în vreme ce în țările slab dezvoltate ale Europei predomină furturile din spațiile intime, private (apartamente). Distincția ținând seama de civilizație, existau temeri întemeiate ca acceptarea esticilor în Uniunea Europeană va aduce cu sine o creștere a pericolozității în spațiul privat, familial, puțin violat până acum de hoții occidentali.³⁶

La sfârșitul lunii martie 2015, din totalul de 29.203 de persoane închise, 0,01% au săvârșit infracțiuni contra statului, 32,92% infracțiuni contra persoanei, 47,19% infracțiuni contra patrimoniului, 0,03% infracțiuni contra avutului public, 0,43% infracțiuni contra autorității, 2,66% infracțiuni care aduc atingere unor activități de interes public sau altor activități reglementate de lege, 0,25% infracțiuni de fals, 0,02% infracțiuni la regimul stabilit pentru anumite activități economice, 1,30% infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială și 15,19% infracțiuni prevăzute prin legi speciale.³⁷

În ceea ce privește furturile prin sistem electronic, deși România și-a luat angajamentul de a lupta împotriva acestora, nu a reușit (la nivel de an 2006), să le diminueze nici măcar cu 1%, ajungând chiar ca numărul polițiștilor care se ocupă de aceste cazuri să fie semnificativ mai mare decât numărul infractorilor arestați, iar bugetul alocat lor să depășească cu mult sumele recuperate în urma muncii lor.

În cazul pirateriei artistice, se considera că țara noastră se situează pe primul loc în Europa, fără a avea vreo condamnare acordată pentru un hoț al unei producții artistice. Statul a refuzat timp de 7 ani de la Revoluție să aprobe legea drepturilor de autor și încă tot atâția să o aplice. De abia în ultimii ani a fost de acord să plătească sumele ce se cuvin artiștilor din redifuzarea prestațiilor lor la posturile de radio și televiziune oficiale.

Estimările din 2005-2006 ale penologilor europeni sugerau că România își va reduce la jumătate numărul arestațiilor condamnate pentru furt și tâlhărie până în anul 2011, urmând să aibă maximum 10.000 de persoane arestate pentru aceste fapte.

Nici în privința omorurilor, România nu avea în 2006 o poziție avantajoasă. Avea 7.000 de arestați pentru crimă, număr aproape dublu de criminali față de țări cu populație mai mare. Prin comparație, în SUA sunt arestați circa 20.000 de indivizi pentru crimă, la o populație de 15 ori mai mare decât cea a țării noastre. Analiza omorurilor săvârșite de români arată o scădere a vârstei făptașilor și o creștere a cruzimii faptei. De cele mai multe ori, infracțiunile de omor sunt fapte impulsive și puțin organizate. De regulă, făptașul acționează singur fără complici. Victima, de obicei, este o persoană cunoscută dinainte, cu care individul a interacționat. Inexistența aremelor de foc face fapta mai dură, subiectul pasiv fiind deseori înjunghiat, cu plăgi multiple (prin comparație în SUA 70% din victime au fost ucise cu o armă de foc).

³⁶ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 135

³⁷ NOTĂ privind situația pe luna martie 2015 a dinamicii și structurii efectivelor de persoane private de libertate – de pe <http://anp.gov.ro/dinamica-efectivelor>

Datorită pedepselor mari și fricii inspirate celorlalți deținuți, criminalii au parte în închisori de un regim special. Cei mai mulți sunt considerați periculoși, deși este interesant că în cadrul unei închisori, pericolozitatea unui individ se stabilește în funcție de comportamentul lui în relație cu ceilalți și nu în funcție de fapta comisă. Este important de precizat că tocmai criminalii se adaptează cel mai bine penitenciarelor pentru că seamănă în fața pedepselor lungi.

În ceea ce privește situația violatorilor, România are un număr relativ asemănător cu Spania, Germania, Turcia(circa 2.200), fiind depășită de Rusia, Franța, Marea Britanie și Ucraina.³⁸

1.6. Structura deținuților după durata pedepselor

În urmă cu 10 ani pedeapsa cea mai frecventă aplicată în țara noastră era cea cu închisoarea cuprinsă între 3 și 5 ani: peste 35%(13.000 de deținuți), urmată de cea cuprinsă între 5 și 10 ani: 24,5%(9.000 de deținuți) și de cea cu durate între 1 și 3 ani: 20,5%(7.500 de deținuți).³⁹

Din punctul de vedere al duratei pedepselor/sanctiunilor aplicate de instanțele de judecată, la 31 martie anul curent, situația se prezenta astfel:⁴⁰

Durata	Sub 1 an 1	1 – 2 ani	2 – 5 ani	5 – 10 ani	10 – 15 ani	15 – 20 ani	Peste 20 ani	Detențiune pe viață	Total
Total pedepse aplicate	583	2025	12071	7649	2423	1622	938	163	27474

1.7. Structura deținuților după regimul de executare și după starea de recidivă

În funcție de regimul de executare, la 31 martie 2015, aveam următoarea repartizare:

Observare-carantinare	Arest preventiv	Regim semideschis	Regim deschis	Regim închis	Regim de maximă siguranță	Centru de detenție	Centru educativ	Tranzit
730	2438	11135	3695	8858	2175	574	204	85
29894								

După starea de recidivă, 12.592 sunt recidiviști, 6.489 sunt cu antecedente penale, 10.813 sunt fără antecedente penale.⁴¹

³⁸ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 137-138

³⁹ Bruno Ștefan – ibidem, pag. 139

⁴⁰ NOTĂ privind situația pe luna martie 2015 a dinamicii și structurii efectivelor de persoane private de libertate – de pe <http://anp.gov.ro/dinamica-efectivelor>

1.8. Personalul penitenciar

Neexistând date actualizate referitoare la personalul penitenciar în 2015, precizez că în septembrie 2004, Administrația Națională a Penitenciarelor raporta 12.688 de angajați în sistem din care mai mult de jumătate se ocupau de supravegherea deținuților. Încă din anul 2000, s-a putut constata că numărul personalului a crescut într-o proporție mai mare decât a scăzut numărul deținuților, la fel cum au crescut și beneficiile acordate angajaților. S-a calculat că pentru 3 deținuți, statul a angajat un salariat cărui îi plătește o leafă echivalentă a 3 salarii medii pe economie, oferindu-i beneficii precum hrană, adăpost, concedii, asistență medicală permanentă, cursuri de calificare, etc.

După anul 2001, structura angajaților în sistemul penitenciar s-a modificat radical, astfel:

- A crescut rapid numărul oamenilor angajați în direcția centrală, precum și numărul personalului socio-medical;
- S-a produs o feminizare bruscă a personalului, mizându-se pe faptul că femeile reduc tensiunile din colectivele de deținuți, creează un climat mai plăcut printre angajați, se supun mai ușor ordinelor și că părăsesc mai greu locul de muncă.

Din cauza nevoii mari de personal, masivele angajări au adus în sistem personal slab calificat; o parte din angajați ajungând aici pe baza unor relații. Această situație nu este specifică doar României, directorul Școlii Naționale de Administrare Penitenciară din Franța spunând că: „majoritatea nu au nici o vocație pentru munca pe care o fac... sărăcia, ușurința concursului și cunoștințele i-au adus aici... să fim realiști: și un copil poate câștiga concursul de admitere”.⁴² Datorită contextului general de accesare în sistemul penitenciar, o parte din cei care simt vocație pentru munca cu deținuții (îndeosebi preoții, psihologii, sociologii și asistenții sociali) sunt, de obicei, marginalizați sau chiar excluși din sistem lăsând loc liber altor categorii de persoane.⁴³

2. Penitenciarele

Sistemul penitenciar din România numără în prezent 44 de unități, dintre care 33 de penitenciare, 6 penitenciare spital, 3 centre de detenție, 2 educative. Pe lângă acestea, mai sunt 2 centre de pregătire, odihnă și recuperare și 4 de formare profesională. Cei mai mulți deținuți își ispășesc pedeapsa în regim semideschis, urmat, ca efectiv de persoane, de închisorile cu regim închis.⁴⁴

⁴¹ NOTĂ privind situația pe luna martie 2015 a dinamicii și structurii efectivelor de persoane private de libertate – de pe <http://anp.gov.ro/dinamica-efectivelor>

⁴² Jean Jacques Hyst, Guy-Pierre Cabanel – Prisons: une humiliation pour la République, Raport al Senatului Franței de pe <http://www.senat.fr/rap/199-449/199-449.html>

⁴³ Bruno Ștefan – op. cit. pag. 145-146.

⁴⁴ <http://www.wall-street.ro/articol/Social/180568/harta-penitenciarelor-din-romania-care-sunt-cele-mai-aglomerate-si-cati-bani-se-cheltuiesc-cu-detinutii.html>

Conform site-ului oficial al Administrației Naționale a Penitenciarelor⁴⁵, în România există următoarele închisori:

- Penitenciarul Aiud - Aiud, Alba
- Penitenciarul Arad - Arad, Arad
- Penitenciarul Bacău - Bacău, Bacău
- Penitenciarul Baia Mare - Baia Mare, Maramureș
- Penitenciarul Bârcea Mare - Bârcea Mare, Hunedoara
- Penitenciarul Bistrița - Bistrița, Bistrița Năsăud
- Penitenciarul Botoșani - Botoșani, Botoșani
- Penitenciarul Brăila - Brăila, Brăila
- Penitenciarul București - Jilava - Jilava, Ilfov
- Penitenciarul București-Rahova - Rahova - București
- Penitenciarul Chilia Veche - unde erau trimiși deținuții la tăiat stuf
- Penitenciarul Codlea - Codlea, Brașov
- Penitenciarul Colibași - Mioveni, Argeș
- Penitenciarul Craiova - Craiova, Dolj
- Penitenciarul de Maximă Siguranță din Craiova
- Penitenciarul Drobeta-Turnu Severin - Drobeta-Turnu Severin, Mehedinți
- Penitenciarul Focșani - Focșani, Vrancea
- Penitenciarul Galați - Galați, Galați
- Penitenciarul Gherla - Gherla, Cluj
- Penitenciarul Giurgiu - Giurgiu, Giurgiu
- Penitenciarul Iași - Iași, Iași
- Penitenciarul Mărgineni - I.L. Caragiale, Dâmbovița
- Penitenciarul Miercurea-Ciuc - Miercurea-Ciuc, Harghita
- Penitenciarul Oradea - Oradea, Bihor
- Penitenciarul de la Ocnele Mari
- Penitenciarul Pelendava - Craiova, Dolj
- Penitenciarul Ploiești - Ploiești, Prahova
- Penitenciarul Poarta Albă - Poarta Albă, Constanța
- Penitenciarul Satu Mare - Satu Mare, Satu Mare
- Penitenciarul Slobozia - Slobozia, Ialomița
- Penitenciarul Târgu Mureș - Târgu Mureș, Mureș
- Penitenciarul Târgu Jiu - Târgu Jiu, Gorj

⁴⁵ Site accesat la data de 2 septembrie 2007.

- Penitenciarul Timișoara - Timișoara, Timiș
- Penitenciarul Tulcea - Tulcea, Tulcea
- Penitenciarul Vaslui - Vaslui, Vaslui
- Penitenciarul de Femei Târgșor - Târgșorul Nou, Prahova
- Penitenciarul de Minori și Tineri Craiova
- Penitenciarul de Minori și Tineri Tichilești - Tichilești, Brăila
- Penitenciarul-Spital București-Jilava - Jilava, Ilfov
- Penitenciarul-Spital București-Rahova - București
- Penitenciarul-Spital Dej - Dej, Cluj
- Penitenciarul-Spital Târgu Ocna - Târgu Ocna, Bacău
- Penitenciarul-Spital Colibași - Mioveni, Argeș
- Penitenciarul-Spital Poarta Albă - Poarta Albă, Constanța
- Centrul de Reeducare Buziaș - Buziaș, Timiș
- Centrul de Reeducare Găești - Găești, Dâmbovița
- Centrul de Reeducare Târgu Ocna - Târgu Ocna Bacău
- Centrul de Formare și Specializare a Ofițerilor din Administrația Penitenciară - Arad, Arad
- Școala Națională Pregătire a Agenților de Penitenciare Târgu Ocna - Târgu Ocna, Bacău
- Baza de Aprovizionare, Gospodărire și Reparații - Jilava Ilfov
- Subunitatea de Pază și Escortare Deținuți Transferați - București
- Penitenciarul Bârcea Mare „găzduiește” peste 1.000 de persoane private de libertate, închisoarea fiind una cu regim deschis și semi-deschis.⁴⁶

La începutul lunii martie a acestui an, numărul deținuților din cadrul Penitenciarului Codlea(cu regim deschis și semi-deschis) era de 690.

În cazul în care într-un anume județ nu există penitenciar(în 2006, erau 10 județe fără închisori), persoanele condamnate își ispășesc pedeapsa în închisorile județelor învecinate. Mai puțin de 40% din unitățile de detenție au o vechime mai mică de 40 de ani, 26% au o vechime de cel puțin 100 de ani, 30% au fost construite cu peste 160 de ani, iar închisorile din Gherla și Aiud au fost construite în 1540, respectiv 1786. O parte dintre penitenciare nu au fost proiectate ca și unități de executare a pedepselor, fiind foste barăci folosite pentru organizarea de șantiere, foste cazărmi militare ori clădiri de arest preventiv. Regimul

⁴⁶ http://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_penitenciarelor_din_Rom%C3%A2nia

comunist nu a investit în instituțiile de pedeapsă, ci, mai mult, aproape 75% din ele au fost desființate în 1977.⁴⁷

Se consideră, la ora actuală, că închisorile se află la un nivel mai grav decât cel de dinainte de 1989, acest lucru datorându-se, în special, dependenței de bugetul statului și managementului defectuos. Aspectul negativ cel mai accentuat este fenomenul de supraaglomerare și, implicit, a condițiile neadecvate de detenție.

Deși în penitenciarele din România sunt închise circa 30.000 de persoane, dacă ar fi să se respecte spațiul legal de 4 metri pătrați pentru fiecare deținut, acestea nu ar putea primi decât 19.000 de persoane. Mai exact, dacă ar fi să ținem cont de recomandările Curții Europene a Drepturilor Omului, în închisori ar putea sta fix 11.170 de oameni. Restul, însă, sunt înghesuți pe lângă ceilalți, iar pentru asta România a fost condamnată să plătească, doar în 2014, 196.400 de euro din cauza condițiilor din închisori. În acest sens, Administrația Națională a Penitenciarelor a anunțat că ia în calcul două locuri pentru construirea unei noi închisori: orașul Caracal și localitatea Berceni, județul Prahova.

De exemplu, în Penitenciarul de la Iași, în prezent sunt închise 1.549 de persoane, chiar dacă penitenciarul are o capacitate de 699 de locuri, dacă ar fi să luăm în considerare recomandarea CEDO de a acorda un spațiu de 4 metri pătrați fiecărui deținut. Aceeași situație este întâlnită și la Penitenciarul pentru femei Târgșor, care găzduiește cu 150 femei peste capacitatea de 406. Peste 650 de femei sunt închise acum la Târgșor. Nici Penitenciarul Jilava nu respectă prevederile europene, având în vedere că 1.371 de deținuți împart cele 689 de locuri din închisoare.⁴⁸

Arhitectura acestor închisori este nepotrivită, iar ținând cont că la acest lucru se adaugă realitatea supraaglomerării, aceste spații se degradează rapid, fiind utilizate 24 de ore pe zi. Se apreciază că există numeroase stabilimente aflate în condiții foarte proaste, ce ar necesita urgent demolarea, orice modernizare fiind inutilă. Astfel de exemple sunt: Jilava, Codlea, Poarta Albă, Vaslui, Tichilești, Aiud, Brăila, Craiova, Deva și Târgșor. Reparațiile de care ar avea nevoie aceste închisori se referă la structura de rezistență, recompartimentarea spațiilor, instalațiile electrice, termice și sanitare, sistemele de ventilare și canalizare, dar și la refacerea drumurilor de acces la ele, construcția unor clădiri auxiliare necesare (băi, biblioteci, săli de cursuri etc). Problema este că aceste reparații implică un buget mai mare decât cel ce ar trebui alocat pentru construcția unor penitenciare noi.⁴⁹

⁴⁷ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 151-152

⁴⁸ <http://www.wall-street.ro/articol/Social/180568/harta-penitenciarelor-din-romania-care-sunt-cele-mai-aglomerate-si-cati-bani-se-cheltuiesc-cu-detinutii.html>

⁴⁹ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 159

Datorită supraaglomerării(și a degradării actuale a condițiilor de detenție), este dificil a se acorda o atenție specială categoriilor specifice și vulnerabile de deținuți, cum ar fi: tinerii delincvenți, deținuții cu tulburări mentale și străinii. În acest context, există Recomandarea 1257(1995) referitoare la condițiile de detenție în Statele membre ale Consiliului Europei.

Din acest regulament, se desprinde ideea că tratamentul penitenciar trebuie aplicat de către personal într-un mod imparțial, fără a exista o categorie sau o persoană condamnată favorizată. În ciuda faptului că anumite infracțiuni – omorurile săvârșite prin cruzimi, violurile etc. – determină o reacție de respingere emoțională, administrația penitenciară trebuie să se poarte corect și imparțial cu deținuții, care din momentul intrării în închisori, se îndreaptă spre clipa în care vor fi eliberați, iar societatea îi va primi înapoi, bazându-se pe faptul că pedeapsa aplicată și executată a fost suficientă(proporțională cu gravitatea infracțiunii comise) pentru a nu exista răzbunări ulterioare. De asemenea, trebuie acordată o ocrotire deosebită minorilor infractori, femeilor(în special, gravidelor), bolnavilor ori persoanelor cu diferite tipuri de handicap.

Trebuie avute în vedere și sănătatea și condițiile materiale ale închisorilor pentru ca cei închiși să traiască, cel puțin sub acest aspect, în respect față de propria persoană. Este important de precizat că persoanele condamnate execută sancțiunea privării de libertate, nu cea a privării de sănătate ori aceea de privare de respect față de sine. Pentru existența garanțiilor necesare că aceste reguli sunt implementate și respectate în penitenciare, ar fi indicat ca o autoritate exterioară administrației să poată efectua inspecții și controale asupra stării de sănătate și igienă: de exemplu, organe aparținând Ministerului Sănătății pot face controale asupra calității apei, hranei, cazării, procedurilor de vaccinare periodică.

Regulile europene instituie și dezvoltă dreptul condamnaților la informare, la sesizări, plângeri și reclamații. Aceste posibilități sunt acordate în vederea limitării abuzurilor și nedreptăților, ca fiind un mijloc la îndemâna condamnaților pentru a îndrepta abaterile ce pot apărea din partea personalului.

Regulile europene mizează pe umanizarea pedepsei, astfel încât deținutul să poată dezvolta contactul cu lumea exterioară, cu familia, cu grupurile de amici, cu organizațiile nonguvernamentale, cu reprezentanții cultelor, precum și contactul indirect cu societatea, prin intermediul televiziunii, ziarelor, programelor radio, convorbirilor telefonice ori corespondenței. Activitățile de reeducare sunt, de asemenea, în atenția regulilor europene și sunt văzute ca un complex de acțiuni socio-educative.⁵⁰

⁵⁰ Silviu Gabriel Barbu – Recomandări europene în domeniul aplicării sancțiunilor penale, Ed. SITECH, Craiova, 2012, pag. 33-37.

Legat de fenomenul supraaglomerării, s-a adoptat în septembrie 1999, de către Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei la Strasbourg, Recomandarea R(99) 22 care sugerează statelor membre să ia măsuri corespunzătoare în ceea ce privește această problemă.

Pentru conștientizarea existenței acestui fenomen, este important de precizat o parte din efectele nocive asupra vieții pe care le aduce cu sine supraaglomerarea:

a) Probabilitatea unui spațiu restrâns de trai pentru fiecare deținut și, astfel, mai puțină intimitate. Regulile europene pentru închisori nu specifică exact dimensiunea suprafeței la care ar avea dreptul fiecare deținut, însă indică necesitatea unui spațiu rezonabil. Sistemul penitenciar vest-european își propune acordarea unui spațiu de cel puțin 5 m² pentru o persoană, iar cel central și estic, de cel puțin 3-4 m².⁵¹

În practică, datorită supraaglomerării, deținuții au un spațiu mult mai redus decât acesta. Pe site-ul Consiliului Europei apare ca și exemplu negativ cazul închisorii din Ploiești, în care 31 de deținuți împărțeau 24 de paturi și 32,24 m². Acesta este echivalentul spațiului dintr-o garsonieră, incluzând baia și bucătăria.⁵²

b) Există standarde mai scăzute de igienă și condiții mai proaste în închisori supraaglomerate.

c) Probabilitatea să existe mai puțin timp liber pentru mișcarea în aer liber. Condițiile de supraaglomerare fac mai greoaie mutarea deținuților, în grupuri mici, de la locul în care sunt deținuți până la locul unde se desfășoară liber.

d) Este posibil să nu existe suficiente paturi și suficiente articole vestimentare pentru deținuții care fac parte dintr-o populație în creștere.

e) Se poate ca hrana să fie mai puțin satisfăcătoare în privința calității, cantității și prezentării în ciuda standardelor indicate de Regulile Europene pentru închisori.

f) Îngrijirea medicală este mai greu de acordat în mod eficient în penitenciarele supraaglomerate, existând probleme deosebite la separarea deținuților în scopul controlării bolilor contagioase.

g) Există posibilitatea să apară mai multă tensiune în penitenciarele supraaglomerate, mai multă violență între deținuți ori violență împotriva personalului. În acest mediu, poate exista un efect pe termen lung asupra personalității deținuților și poate crește riscul auto-mutilărilor și sinuciderii lor.

⁵¹ Silviu Gabriel Barbu – op. cit., pag. 69

⁵² <http://www.wall-street.ro/articol/Social/180568/harta-penitenciarelor-din-romania-care-sunt-cele-mai-aglomerate-si-cati-bani-se-cheltuiesc-cu-detinutii.html>

h) Munca în penitenciar și formarea profesională suferă în mod invariabil atunci când închisorile sunt supraaglomerate. Poate exista un spațiu care să nu fie de ajuns pentru ca deținuții să desfășoare aceste activități, iar raportul mic personal-deținut înseamnă că există mai puțin timp pentru organizarea și supravegherea muncii și formării profesionale.

În ceea ce îi privește pe deținuții străini, aceștia pot avea de suferit din pricina supraaglomerării pentru că, pentru personal, devine mai dificilă aranjarea unei diete special care le-ar putea fi necesară și asigurarea de libertate religioasă, de alt tip decât cea care este disponibilă în mod normal.

Fiind precizate efectele supraaglomerării, Recomandarea înglobează și întrebarea firească, aceea fiind: cum se poate rezolva problema lipsei de locuri? Se menționează că autoritățile închisorilor confruntate cu acest fenomen trebuie să facă tot posibilul pentru a minimaliza impactul supraaglomerării asupra vieții din închisoare.

Astfel, se încurajează facilitarea contactului deținuților cu familiile lor și cu alți membri ai comunității. Aceste contacte au rolul de a reduce efectele detenției și de a putea menține și mări șansele de socializare. Se mizează pe sprijinirea vizitelor de către personal, care să nu le perceapă ca pe o amenințare la adresa securității.

În multe regimuri penitenciare există prevederi menite să reducă severitatea sentințelor într-o anumită măsură. Principalele moduri de a face acest lucru sunt prin semilibertate(și/sau semidetenție), învoiri din închisoare, oportunități pentru unii din deținuți de a munci în afara închisorii etc.

Trebuie, de asemenea, ca publicul să primească informații obiective legate de problemele cu care se confruntă administrațiile penitenciare, costurile umane și financiare ale recurgerii la încarcerare nefiind de neglijat. Totodată, pe lângă informarea publicului și a presei, judecătorii, procurorii și organele de cercetare penală trebuie să-și formeze o imagine clară asupra a ceea ce încarcerarea poate și nu poate realiza astfel încât să se facă o "selecție" a persoanelor care ajung în închisori pentru a ispăși o pedeapsă, dar și pentru a învăța ceva din această experiență, având în vedere și rolul educativ al acestui spațiu penitenciar.⁵³

⁵³ Silviu Gabriel Barbu – op. cit., pag. 69-72

3. Serviciile

3.1. Hrana

Încă de la înființarea lor, penitenciarele au fost criticate pentru privațiunile alimentare la care sunt supuși cei închiși.

Totuși(în anul 2006) o medie a consumului de carne per individ(deținut și angajat) la jumătate de kg pe săptămână nu ar justifica în nici un caz acuzațiile de subnutriție. Ce se întâmplă, de fapt, este că prin introducerea dreptului angajaților la hrană din rațiile deținuților se produce o scădere a produselor alimentare, considerându-se că celor închiși nu le revin nici măcar 100 grame pe săptămână. Pentru rezolvarea acestei probleme, statul a alocat an de an cantități tot mai mari de produse alimentare, depășindu-se consumul alocat persoanelor din alte instituții asistate(spitale, azile, cămine de bătrâni etc.), situația hranei părând a rămâne neschimbată.

De asemenea, se crede că o altă cauză a problemei hranei e absența cantinelor din închisori. Cu puține excepții, deținuții primesc masa în dormitoare, din niște cazane portabile. Fiind familiari cu periodicitatea vizitelor ONG-urilor și a inspectorilor, personalul știe când să suplimenteze porțiile de mâncare cu carne și legume, pentru a nu părea în culpă.

Conform rapoartelor, România se află în grupul țărilor la care s-au constatat cele mai mici valori referitor la compoziția hranei, modul ei de preparare, bogăția calorică, varietatea meniului, igiena din bucătărie, condițiile de refrigerare și stocare ale alimentelor, respectarea standardelor religioase ori respectarea tipurilor de diete prescrise de medici.

O persoană închisă într-o închisoare est-europeană ar rămâne, probabil, surprinsă dacă ar citi pe Internet în ce constă meniul dintr-un penitenciar elvețian – la modul general, acesta este mai variat, legumele, carnea și dulciurile nelipsind din el. În ultimii ani, s-a sesizat îmbunătățirea ușoară a anumitor meniuri, în penitenciarele din București, Arad, Timișoara și Buziaș. Eforturile administrative de îmbunătățire a hranei sunt suplimentate de pachetele cu alimente trimise de rude.

Țările occidentale au experimentat în ultimii ani diferite modalități de a rezolva problema hranei. Franța a grăbit construirea de cantine. Olanda a renunțat la a pregăti mâncarea în închisori, preferând cumpărarea ei din exterior, fiecare deținut putând solicita, în limita unei sume impuse, firmei de catering ce meniu dorește, iar dacă vrea ceva anume, poate plăti în plus. Italia a dotat celulele(ori grupurile de celule) cu bucătării, astfel încât deținuții pot să-și gătească singuri de mâncare, având și acces nelimitat la frigidere și congelatoare. Germania a angajat bucătari profesioniști, care gătesc hrana în funcție de

cererile celor închiși.⁵⁴ Aceste soluții sunt în acord cu normele internaționale care precizează că alimentația deținuților trebuie să fie variată și să corespundă calitativ și cantitativ regulilor dietetice și de igienă. "O reducere a cheltuielilor alimentare duce la o creștere uriașă a cheltuielilor medicale, tratarea bolilor apărute în urma proastei alimentații costând mai mult sistemul penitenciar decât asigurarea unei hrane de calitate."⁵⁵

3.2. Asistența medicală

Față de populația civilă, populația din închisori cunoaște o stare de degradare accentuată a sănătății, condițiile de detenție constituind factori de risc ai sănătății. Bolile dermatologice, digestive, cardio-vasculare, pulmonare, dentare, psihice, sexuale căpătate în libertate se agravează în penitenciare.

Problemelor constatate de numeroasele rapoarte referitoare la starea de sănătate a deținuților li s-au adăugat în ultimul timp altele noi, legate de droguri și de substanțe halucinogene.

Suprapopularea facilitează răspândirea rapidă a tuturor bolilor, nu doar a celor contagioase, ci și a celor cardiace(din cauza sedentarismului, tabagismului, obezității), stomacale, respiratorii ori anale. Violențele iscate frecvent între deținuți produc și ele noi boli: plăgi, tăieturi, coaste rupte etc. Bolile mentale, favorizate de anxietate, dar și de condițiile de viață disfuncționale, sunt tot mai numeroase, transformând închisorile în aziluri psihiatrice. În concordanță cu estimările doctorilor din Penitenciarul Iași, peste 30% din arestați suferă de grave probleme psihice, ce ar necesita intervenția terapeutică din spitalele de specialitate, și nu din închisori, unde posibilitățile de tratare sunt reduse.

Datorită dificultăților pe care le ridică spitalizarea într-o clinic exterioară închisorii(transportul bolnavului, paza lui permanent, costurile ridicate pentru utilizarea serviciilor altor case de sănătate etc.), în ultimii ani s-a luat hotărârea construirii unor noi spitale-penitenciar și modernizării mai multor cabinete medicale. În condițiile unei deficiențe de personal, această măsură a determinat angajarea unor noi cadre medicale, însă ruptura de lumea exterioară și izolarea impusă acestora pe durata programului de lucru(nu au voie cu telefoane mobile, nu pot primi vizitele unor colegi, nu pot părăsi închisoarea înainte de terminarea programului etc.) afectează formarea lor continuă.

În concluzie, sănătatea deținuților nu ar trebui să mai fie o problemă strict penitenciară deoarece aceasta poate afecta și starea de sănătate a populației. Un corp medical

⁵⁴ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 178-181

⁵⁵ Commission Nationale Consultative des Droits de l'Homme – Étude sur les droits de l'homme dans la prison, 11 martie 2004.

exterior ar trebui cooptat în cazul maladiilor din închisori(SIDA, râie, tuberculoză etc.), iar o reformă a sănătății în mediul penitenciar ar fi necesară. Sesizarea colegiului medicilor ar trebui să existe în cazul abaterilor ori neglijențelor doctorilor din pușcării – de exemplu, în cazul epidemiei de râie de la Codlea din 2002 nici un cadru medical nu fusese sancționat până în 2006).⁵⁶

3.3. Educația

Toți teoreticienii și specialiștii în mediul penitenciar au afirmat necesitatea educării persoanelor din penitenciare. În toate studiile realizate peste tot în lume, majoritatea deținuților au un nivel de școlarizare redus, ei fiind considerați "devianți școlari" înainte de a fi devianți sociali. Se presupune că dacă școala nu a reprezentat un punct de atracție în libertate, e puțin probabil ca ea să devină interesantă în închisoare.⁵⁷

Astfel, la data de 15 iunie 2003, 1 382 de deținuți și minori au promovat cursurile, 658 la clasele I-IV și 724 la clasele V-VIII. Un număr similar a fost calificat sau inițiat în diverse meserii precum: tâmplari, zidari, apicultori, bucătari, operatori calculator, lăcătuși mecanici ori mecanici auto.⁵⁸

Pentru deținuți par a fi importante lecturile. Cititul reduce agitația din celule, astfel că anumite cadre încurajează această practică. De cele mai multe ori, fondul de carte al bibliotecilor din penitenciare este redus, alcătuit, după 1989, aproape în exclusivitate din donații.⁵⁹ "Uitarea timpului care nu trece este, fără îndoială, principala funcție a lecturii în închisoare."⁶⁰ În ultimii ani, depozitele bibliotecilor au sporit cu cărți în limbi străine(engleză, arabă, chineză) lăsate de diverși deținuți străini ori de ambasadele unor țări.⁶¹

3.4. Munca

Munca, în prezent, este solicitată de tot mai mulți condamnați pentru că aceasta permite părăsirea celulelor și contactul cu diverse persoane civile, care îi pot ajuta să obțină o serie de bunuri ori informații importante: un pachet de țigări, de cafea, un ziar, uneori chiar un loc de muncă după eliberare. În plus, scoaterea la muncă se soldează cu reducerea unor zile de pedeapsă, favorizând astfel eliberarea înainte de termen, iar plata unui anumit procent din salariu permite acumularea unei sume de bani utile în momentul părăsirii penitenciarului.

⁵⁶ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 181-185

⁵⁷ Bruno Ștefan – ibidem, pag. 186

⁵⁸ DGP – Raport de activitate 2003, capitolul Activitatea cultural-educativă, ediția electronică.

⁵⁹ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 188

⁶⁰ Joëlle Guidez – Lire en prison, în Bulletin des Bibliothèques de France, vol. 47, nr. 5 din iunie 2002, pag. 74

⁶¹ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 189

Din aceste considerente, unele penitenciare au acceptat trimiterea la muncă a condamnaților. De exemplu, jumătate din cei ce se află în închisoarea din Iași sunt scoși la lucru în afara penitenciarului. Odată ce s-a permis intrarea pe piața forței de muncă a deținuților, tot mai mulți patroni au fost interesați de angajarea lor pentru că îi pot plăti cu salariul minim pe economie, disciplina este severă, sunt supravegheați și nu vin beți la locul de muncă.⁶²

Cel mai des deținuții sunt trimiși la muncile necalificate aflate în subordinea primăriilor și consiliilor locale sau la firmele cu care acestea au contracte și se ocupă de activități de interes edilitar: plantarea puieților, tăierea copacilor, îngrijirea spațiilor verzi, curățarea zăpezii, curățarea parcurilor, asfaltarea străzilor, renovarea edificiilor publice, amenajarea orașelor în apropierea sărbătorilor etc.⁶³

⁶² Bruno Ștefan – ibidem, pag. 191

⁶³ Bruno Ștefan – ibidem, pag. 193

III. Încotro se pot îndrepta penitenciarele?

Trebuie recunoscut că autoritățile caută soluții pentru îmbunătățirea condițiilor și a vieții de detenție, iar rezolvările sunt căutate atât de specialiștii din penitenciare, cât și de cei din administrația centrală.

Este clar că închisorile nu pot fi desființate, deci orice fel de dezbateri pe această temă nu își are sensul. Este firesc să existe criminalitate, ideea ar fi ca aceasta să nu depășească un anumit nivel pentru că orice societate care are puterea de a judeca va folosi puterea de a pedepsi.⁶⁴

De-a lungul istoriei lui, penitenciarul a fost supus la numeroase critici, din care menționez: faptul că nu reeducă, că nu este rentabilă, nu reduce rata criminalității, nu diminuează sentimentul de insecuritate al populației. Analizând aceste aspecte, laureat al Premiului Nobel pentru economie, Gary Becker, a propus înlocuirea tuturor pedepselor privative de libertate cu amenda. Din punctul lui de vedere, costurile infracțiunii sunt uriașe, atât cele legate de crimă (daunele aduse victimei și societății), cât și cele care decurg din reprimarea ei (întreținerea poliției, justiției, penitenciarelor, protecției cetățenilor). Tot ținând cont de efectele negative ale privării de libertate, în țările nordice a apărut de aproximativ 40 de ani mișcarea pentru abolirea pedepselor cu închisoarea.

Alternativele la închisoare sunt de mult cunoscute. Așa numitele Reguli de la Tokyo, adoptate de Adunarea Generală ONU la 14 decembrie 1990, propun o serie de sancțiuni pe care tribunalul le poate emite, în locul pedepsei închisorii, împotriva infractorilor: a) sancțiuni verbale – admonestarea, muștrarea și avertismentul; b) sancțiuni economice și monetare, cum ar fi amenzile; c) confiscarea bunurilor ori exproprierea; d) restituirea bunurilor către victimă sau plata de compensații; e) munca neremunerată în folosul comunității; f) arestul la domiciliu; g) combinații ale măsurilor menționate.⁶⁵

În anexa la Recomandarea (2000) 22, Recomandările Consiliului Europei sugerează alte variante de pedepse care să substituie închisoarea. Cu titlu de exemplu, precizez: arestul la domiciliu, munca neremunerată în folosul comunității, compensații plătite victimei și mediere victimă-infractor, măsura urmăririi de tratament pentru abuzul de alcool și/sau droguri sau în cazul în care persoana suferă de tulburări psihice relevante pentru comportamentul infracțional, limitarea libertății de circulație ori monitorizarea electronică.⁶⁶

⁶⁴ Émile Durkheim – Regulile metodei sociologice, Ed. Științifică, București, 1976, pag. 66-68

⁶⁵ Enumerarea nu este exhaustivă, Regulile de la Tokyo precizând și alte variante de sancțiuni.

⁶⁶ Bruno Ștefan – op. cit., pag. 231

Aplicarea acestor măsuri a fost amânată pe motivul neintroducerii sancțiunilor alternative în Codul Penal, cu toate că în România se poate ține cont și de legislațiile internaționale. Adevărata rațiune a întârzierii aplicării acestora constă în obișnuință, în rutină, în refuzul de a percepe altfel infracțiunea și pedeapsa adecvată și proporțională ei.

Este evident că un spațiu al pedepsei, precum penitenciarul, nu va putea dispărea curând pentru ca pare a fi singura soluție pentru persoanele ce prezintă un grad ridicat de pericol. Ideal ar fi ca numărul condamnaților la sancțiunea închisorii să se reducă de la an la an (fiind utilizate alte variante de pedeapsă, considerate mai utile și rentabile), ca celulele să se înfățișeze demn, să fie dotate decent, să se respecte normele sanitare, programele educative să fie prezente, iar personalul ce lucrează în sistem să dea dovadă de profesionalism.

Nu trebuie uitat că deținuții se află acolo pentru a ispăși o pedeapsă, dar și pentru a învăța ceva astfel încât rolul educativ al închisorii să le poată folosi la reintegrarea ulterioară în societate, iar Administrația Națională a Penitenciarelor să nu "investească" bani cu unicul scop de a-i sancționa pe infractori...

Bibliografie

- Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki – Monitorizarea respectării drepturilor omului în instituții private de libertate. Ghidul Monitorului, Ed. APADOR-CH, CRJ, București, 2008
- Marcelo F. Aebi, Space I – Statistique penale annuelle du Conseil de l'Europe, 2003
- Silviu Gabriel Barbu – Recomandări europene în domeniul aplicării sancțiunilor penale, Ed. SITECH, Craiova, 2012
- Ion Bălan – Regimul concentraționar din România. 1945-1964, Fundația Academia Civică, București, 2000
- Ștefan Berechet – Judecata la Români
- Gheorghe Boldur Lățescu – Gulagul românesc în cifre, în Memoria ca formă de justiție, Sighet, 1994
- Dimitrie Cantemir – Descrierea Moldovei, Ed. Albatros, București, 1974
- Ioan Chiș - Istoria penitenciarelor din România, în Revista de Știință Penitenciară, nr. 2(25)/1996
- Radu Ciuceanu – Regimul penitenciar din România. 1940-1962, Ed. Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001
- Grigore I. Dianu – Istoria închisorilor din România. Studiu comparativ. Legi și obiceiuri, Tipografia Curții Regale, București, 1901
- Émile Durkheim – Regulile metodei sociologice, Ed. Științifică, București, 1976
- Ioan C. Filitti – Vechiul drept românesc, în Revista de Drept Penal și Știință Penitenciară, București, 1934
- Ioan C. Filitti – Penitenciarele române de la 1828 la 1834. Ocupația rusească și Regulamentul Organic, în Revista de Drept Penal și Știință Penitenciară, București, 1936
- Victor Frunză – Istoria stalinismului în România, Ed. Humanitas, București, 1990
- Shelnod și Eleanor Glueck – Delinquants en Herbe, Éditions Insomniaque, Lyon, 1956
- Octav Gorescu – Văcăreștii. Mănăstire și penitenciar, București, 1930

- Joëlle Guidez – Lire en prison, în Bulletin des Bibliothèques de France, vol. 47, nr. 5 din iunie 2002
- Jean Jacques Hyst, Guy-Pierre Cabanel – Prisons: une humiliation pour la République, Raport al Senatului Franței de pe <http://www.senat.fr/rap/199-449/199-449.html>
- Petru Maior – Istorie pentru începutul românilor în Dacia, Ed. Albatros, București, 1970
- Nicolae Muste – Cronica
- Radu Popescu – Istoriile domnilor Țării Românești, în Cronicari munteni, Ed. Albatros, București, 1973
- Bruno Ștefan – Mediul penitenciar românesc. Cultură și civilizație carcerală, Ed. Institutul European, Iași, 2006
- NOTĂ privind situația pe luna martie 2015 a dinamicii și structurii efectivelor de persoane private de libertate – de pe <http://anp.gov.ro/dinamica-efectivelor>
- <http://www.wall-street.ro/articol/Social/180568/harta-penitenciarelor-din-romania-care-sunt-cele-mai-aglomerate-si-cati-bani-se-cheltuiesc-cu-detinutii.html>
- http://ro.wikipedia.org/wiki/Lista_penitenciarelor_din_Rom%C3%A2nia
- Commission Nationale Consultative des Droits de l'Homme – Étude sur les droits de l'homme dans la prison, 11 martie 2004
- DGP – Raport de activitate 2003, capitolul Activitatea cultural-educativă, ediția electronică